

THONET

RODINA A FIRMA

Jiří Uhlíř

MICHAEL

Jiří Uhlíř

MICHAEL THONET

RODINA A FIRMA

GRADA Publishing

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné
či elektronické knihy nesmí být reprodukována
a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě
bez předchozího písemného souhlasu nakladatele.
Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Jiří Uhlíř

MICHAEL THONET RODINA A FIRMA

Vydala GRADA Publishing, a.s.

U Průhonu 22, 170 00 Praha 7

obchod@grada.cz

www.grada.cz

tel.: 234 264 401

jako svou 7980. publikaci

Odpovědná redaktorka Alice Zavadilová

Sazba a grafická úprava Martin Dubský

Jazyková korektura Pavlína Zelníčková

Fotografie na obálce Jiří Uhlíř

Fotografie v textu z archivu autora, není-li uvedeno jinak

Počet stran 384

První vydání, Praha 2021

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod a.s.

© GRADA Publishing, a.s., 2021

Cover Design © GRADA Publishing, a.s., 2021

ISBN 978-80-271-4164-7 (pdf)

ISBN 978-80-271-1393-4 (print)

OBSAH

ÚVODNÍ SLOVO AUTORA	8	Saybusch	90
JEN ZCELA NEZBYTNÁ DÁVKA LETOPOČTŮ	11	Krajná Pol'ana	90
STRUČNÝ THONETŮV ŽIVOTOPIS	12	Továrna, nebo manufaktura?	91
Genealogie rodiny Michaela Thoneta	14	Výplety sedáků a opěradel	93
JAK SE TO DĚLÁ	19	Překližkové sedáky	97
PŘED THONETEM	20	Hasičské sbory	99
Ohýbání	20	Doprava	100
Mechanizace	21	Obchodní domy	101
V BOPPARDU	23	Marketing o sto let dříve. Plakáty, katalogy, výstavy	107
VE VÍDNI	29	Vnitropodniková informovanost	108
Clemens List	29	SOCIÁLNÍ PÉČE	116
Carl Leistler – Palais Liechtenstein	31	VÝVOJ SORTIMENTU NÁBYTKU	
Z VÍDNĚ DO KORYČAN	36	Z OHÝBANÉHO DŘEVA	121
GENIÁLNÍ JEDNODUCHOST	39	BOPPARD – VÍDEŇ	122
POČÁTEČNÍ ÚSKALÍ	41	DVĚ SVĚTOVÉ VÝSTAVY V LONDÝNĚ	123
Liechtensteinská konstrukce v továrně	41	1851 a související otazníky	123
Přední nohy	42	1862	133
Zadní nohy	50	DALŠÍ MILNÍKY THONETOVA DESIGNU	136
Spojovací kruh	52	Klasická řada I. jako pokračování liechtensteinských židlí	136
PRVNÍ TOVÁRNY	55	Židle kat. č. 51 a 91	139
KORYČANY	56	Židle kat. č. 19 a její varianty	140
BYSTŘICE POD HOSTÝNEM	58	Židle kat. č. 46	141
DALŠÍ TOVÁRNY; RODÍ SE KONCERN	59	Klasická řada II.	142
VELKÉ UHERCE	60	C. k. Odborná škola pro zpracování dřeva ve Valašském Meziříčí	144
HALENKOV	62	PROBLÉMY DESIGNU A KONSTRUKCE	
VSETÍN	63	DALŠÍCH NÁBYTKOVÝCH TYPŮ	147
NOVORADOMSK	65	PLAKÁTY A KATALOGY	149
FRANKENBERG	66	Plakáty-katalogy	150
PROČ TO TAK DLOUHO TRVALO?	67	První katalogy	152
FIREMNÍ ZNAČENÍ	71	Velké katalogy	154
PŘEDPRŮMYSLOVÁ VÝROBA	72	Katalogy jako nástroj bádání	158
PRŮMYSLOVÁ VÝROBA	73	Technická provedení a jejich reflexe v katalogích	158
Razítka	73	Nová koncepce katalogů	160
Nálepky	75	NEJEN ŽIDLE	161
Nálepkové zvláštnosti	76	SORTIMENT MIMO NÁBYTEK	162
Plechové štítky	78	Parkety	162
Interní výrobní a montážní značky	78	Vozová kola	166
KONKURENCE	81	Jízdní kola	170
V BOPPARDU	82	Schody	170
VE VÍDNI	83	Pistole	174
V PRŮMYSLOVÉ VÝROBĚ	85	Sportovní sortiment	174
Průmyslová špionáž	85	Kočárky	179
ZLATÝ VĚK FIRMY THONET	87	SKLADBA SORTIMENTU NÁBYTKU	
KONEC EXPANZE, ZAČÁTEK NORMÁLNÍ PRÁCE	88	Z OHÝBANÉHO DŘEVA	181
ORGANIZACE PODNIKU – OD LESŮ		Židle kat. č. 14.	182
PO OBCHODNÍ DOMY	89	Křesla	185
Lesy – základ firmy	89		

Pohovky.....	191	VNITROPODNIKOVÁ INFORMOVANOST	303
Lavice	192	Gebrüder Thonet'scher Zentral-Anzeiger	304
Houpací křesla.....	193	Fabriks-Anzeiger	304
Stoličky	203	Thonet-Mundus Zentralanzeiger	305
Vysoké stoličky a židle	205	SORTIMENT	307
Nábytek pro divadelní a koncertní sály.....	205	ČÍSLOVÁNÍ.....	308
Otáčecí stoličky a křesla	207	KATALOGY THONET PŘED FÚZÍ	310
Invalidní vozíky a další nábytek pro nemocné	212	Katalogy pro USA.....	312
Stoly	219	KATALOGY KOHN A MUNDUS PŘED FÚZÍ.....	315
Postele.....	222	KATALOGY THONET-MUNDUS, TEDY PO FÚZI. .	316
Věšáky a věšákové stěny, garnýže,		Reforma katalogů	316
zrcadla, rámy	223	Klasika, nebo moderna?	318
Skříňový nábytek	227	Běžná meziválečná produkce	321
Dětský nábytek a hračky	230	Kanceláře, obchody, školy a dětský nábytek.	325
Zahradní nábytek	232	Opěradla profesora Lorenze	330
Bambus a jeho imitace.....	236	Prodáváme cokoliv.....	331
Školní lavice	239	Trubkový design ve dřevě	331
Export do USA	241	TRVALKY V MEZIVÁLEČNÉ DOBĚ. JEŠTĚ	
Export do Ruska.....	248	JEDNOU KLASIKA. VÝPLETY	333
ZVLÁŠTNOSTI Z OHÝBANÉHO DŘEVA.....	250	AUTORSKÉ MODELY	335
Zakázkové práce	252	Josef Hoffmann	336
„Na vlastní zakázku“	254	Další autoři z podnikové kartotéky	339
Nábytek z lisovaného papíru.....	256	Čeští návrháři.....	341
JEŠTĚ NĚKOLIK OTAZNÍKŮ	257	Eberhard Kraus.....	342
NEJPRVE MENŠÍ OTAZNÍKY. A ODPOVĚDI? .	258	Josef Frank	342
Gotické židle	258	Adolf Gustav Schneck	345
Kostelní lavice	260	Hans Luckhardt	347
Klekátko z vrstveného dřeva	261	Ferdinand Kramer	349
Stolky s obtisky	261	Gustav Siegel	349
OCENĚNÉ EXPONÁTY A OSOBNÍ VYZNAMENÁNÍ .	263	Otto Prutscher	350
PRVNÍ ROKY DVACÁTÉHO STOLETÍ.....	265	Sostheim/Sommer & Co., Düsseldorf	356
PRVNÍ SVĚTOVÁ VÁLKA	271	NÁBYTEK ČÁSTEČNĚ OHÝBANÝ	357
GEBRÜDER THONET A JEJICH POVÁLEČNÉ		BLÍŽÍ SE DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA	359
PROBLÉMY.....	272	PŘED VÁLKOU A BĚHEM NÍ	361
JACOB & JOSEF KOHN. FÚZE S MUNDUSEM .	275	PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE	
PO VÁLCE	277	NA VALAŠSKU A V USA	365
MUNDUS	278		
THONET	279	DOSLOV.....	372
Vsetín.....	279	PODĚKOVÁNÍ	373
Velké Uherce	281	OMLUVA A OPRAVA	374
Stav dalších továren. Akciová společnost. .	281	O AUTOROVI.....	375
FÚZE MUNDUS-KOHN S FIRMOU THONET A. S. .	285	FOTOGRAFIE.....	376
Nezbytné reformy	289	JMENNÝ REJSTŘÍK.....	377
Převody majetku	289	MÍSTNÍ REJSTŘÍK	380
Zmizení Holešova a Užhorodu	290		
ZNAČENÍ VÝROBKŮ	295		
THONET; ZNAČENÍ PŘED FÚZÍ.....	297		
KOHN.....	299		
SIMPLEX.....	300		
THONET-MUNDUS PO FÚZI.....	301		

ÚVODNÍ SLOVO AUTORA

V roce 2001 vyšla laskavostí Muzea umění Olomouc moje první kniha o Michaelu Thonetovi. Žádný badatel vydáním knihy svou práci nekončí. Naopak – ještě než kniha opustí tiskárnu, autor už ví, co mělo být napsáno jinak, a za několik týdnů už by nejraději alespoň pět kapitol doplnil nebo rovnou přepsal. Po sedmnácti letech tomu samozřejmě nemůže být jinak. Mnoho nových informací se už stalo součástí dvou dalších v češtině vydaných monografií – o druhé největší firmě JACOB & JOSEF KOHN a o ohýbaném nábytku v meziválečném období, tedy zejména o spojené firmě THONET–MUNDUS. Nové informace o firmě Michaela Thoneta však stále zůstávaly zpracovány jen v paměti počítače. Proto jsem se rozhodl celé první vydání knihy *MICHAEL THONET: PORÝNÍ–VÍDEŇ–MORAVA* doplnit a rozšířit. Ukázalo se však, že nových informací je tolik, že něco takového možné není. Bylo nutno celou knihu přepracovat, tedy napsat zcela nově.

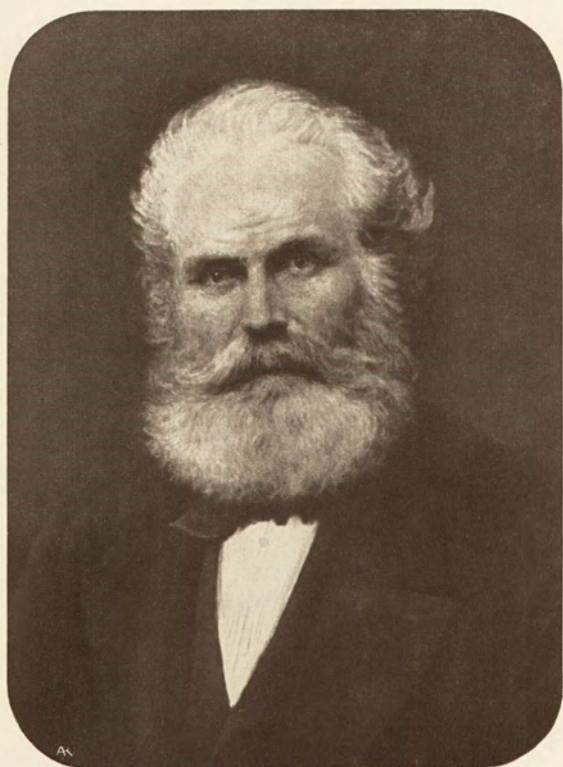
V té chvíli jsem neměl – samozřejmě – ani zdání, jestli kniha vůbec někdy vyjde. Bylo to v době kulminující finanční krize, kdy mnohé prosby o sponzoring byly odmítány, některé dokonce i zdvořile. Bylo to však současně v letech stopádesátiletých thonetovských výročí – 2009 židle kat. č. 14, 2010 první houpací křeslo a 2011 založení největší Thonetovy továrny v Bystřici pod Hostýnem.

Bádání v tomto oboru nebylo a není lehké. Firemní archivy rozhodně nebyly za socialismu preferovány a mnohé se z nich se ztratilo. Přesto podnikový archiv TON v Bystřici pod Hostýnem přežil a obsahuje zajímavé věci.

Po listopadovém převratu byl vytvořen a schválen jeden z nejprozíravějších polistopadových zákonů. Někteří privatizéři se totiž chovali k podnikovým archivům barbarštěji než bývalí svazáci za socialismu, a proto byly zákonem všechny podni-

kové archivy soustředěny do státních archivů. Na Moravě to byl Moravský zemský archiv se svou pobočkou v Třebíči. Když už hrozilo, že nová budova pro Moravský zemský archiv v Brně bude opravdu dostavěna a že tam všechno bude digitalizováno se vším, co to znamená, neváhal jsem a trebičský archiv jsem znovu a podrobně prostudoval. I když jsem na začátku nepředpokládal, že bych tam něco nového ještě objevil, byl výsledek překvapivý. Zpracování nových informací trvalo více než rok.

Archivy však ani zdaleka nejsou tím jediným zdrojem vědomostí. Mnoho na první pohled bezcenných dokladů se našlo na půdách a v komorách bývalých zaměstnanců v místech továren na ohýbaný nábytek. Nevzhledné papíry mnohdy obsahovaly cenné informace, aniž by samozřejmě měly nějakou hodnotu, kterou lze vyjádřit penězi. Z hlediska dokumentárního je například velice cenný soubor téměř dvou set dopisů z let 1856 až 1865; jeho finanční zajímavost však nemohly zachránit ani poštovní známky, jež stejně kdysi dávno někdo vystříhal. Je to korespondence mezi nejstarším Thonetovým synem Franzem a některými jeho bratry nebo otcem. Přinesla mnoho nových, někdy až překvapivých informací. Vlastní ji německý thonetolog Peter W. Ellenberg, který mně ji laskavě poskytl k eventuálnímu použití. Je však nutno dodat, že poté, co tehdejší majitel dopisů poznal badatelův zájem, jejich cena patřičně vzrostla.

MICHAEL THONET SEN.

GEB. BOPPARDA RH. 2. JULI 1796, GEST. WIEN 3. MÄRZ 1871

NACH DEM ÖLBILDE VON PROF. VICTOR STAUFFER, IM MUSEUM DER STADT WIEN

Dále to jsou staré odborné časopisy nebo výstavní katalogy. Za „staré“ lze považovat tiskoviny dobové; pokud to jsou tiskoviny z posledních třiceti čtyřiceti let, je nutno brát v úvahu stav tehdejšího bádání a při přejímání informací z nich být velice opatrný. Lhostejno, kterým jazykem jest psáno.

Zbývají pamětníci, jichž ovšem už mnoho není; i když některé informace byly získány před více než dvaceti lety, přece jen onen informátor mohl nastoupit do některé z Thonetových továren nejdříve až po první světové válce. Ale ani informace těchto lidí nebyly zbytečné; společně s nově nalezenými archiváliemi doplnily historii firmy THONET až po nucený odchod Thonetů z Československa po druhé světové válce.

Tato kniha samozřejmě obsahuje několik odstavců z vydání z roku 2001. Na druhé straně neobsahuje to, co bylo už obsahem druhé knihy o Kohnově firmě a autorském nábytku. Také fotografie z první knihy jsou použity jen v nezbytných případech. Nových fotografií je tudíž naprostá většina. Zásadní byla nutnost, nebo alespoň vhodnost jejich uveřejnění. Přednost dostaly fotografie nově objevených objektů a vynechány byly fotografie okoukané, zejména reprodukce ze starých tisků, které lze vidět v každé druhé publikaci. Zásadní byla i technická stránka fotografie, i když je zde několik obrázků kvalitou ne zrovna dokonalých; lepší nebyly k dispozici a objekty byly pro nové fotografování z nejrůznějších důvodů nedostupné. Zde je nutno poděkovat grafikovi za kouzla, jimiž takové snímky učinil alespoň zřetelnými. Jednotlivé nábytkové kusy byly fotografovány informativně; tato kniha není uměleckou publikací, a proto nelze hledat na snímcích žádnou uměleckou hru světél nebo originální úhly snímání.

Dokonce ani samotné psaní nebylo jednoduché; bylo nutno citlivě posoudit, které základní skutečnosti se musí znovu uvést a hlavně co už není zcela nezbytné. Jinými slovy – muselo se najít místo pro mnoho nových poznatků, například rodokmen rodiny Thonetů, zpřesnění Thonetovy účasti na Světové výstavě Londýn 1851 nebo detaily o lesním hospodářství Thonetů na východě Rakouska-Uherska.

Zvláštní péči bylo nutno věnovat meziválečné době. Také na tomto období, zejména na Leopoldem Pilzerem organizované fúzi MUNDUS + KOHN + THONET, ležela doposud závěš kliše časopiseckých článků a nepochopení významu jen mírně odlišných jmen. Z toho potom pramenily odlišné letopočty. Pomalý zánik firmy THONET-MUNDUS během druhé světové války mohl být objasněn teprve pečlivým studiem podkladů, které laskavě poskytl německý thonetolog Peter W. Ellenberg.

Z těchto důvodů není pro tuto knihu možné použít slova „upravené a rozšířené vydání“; je to kniha zcela nová. S uzarděním je nutno dodat, že bylo co opravovat. Pokud se tedy něco v této knize od těch předcházejících liší, je samozřejmě správné to nyníjší.

002 Pamětní deska na domě, v němž Michael Thonet v Boppardu bydlel až do svého odjezdu do Vídně roku 1842

JEN ZCELA NEZBYTNÁ DÁVKA LETOPOČTŮ

STRUČNÝ THONETŮV ŽIVOTOPIS

Co se týče životopisných dat, opírají se thonetovští badatelé zejména o brožuru, která byla vydána ve Vídni roku 1896 pod názvem *Michael Thonet. Ein Gedenkblatt aus Anlass der hundertsten Wiederkehr seines Geburtstages. 2. Juli 1896. Von seinen Söhnen und Enkeln*. V poslední době se však někteří badatelé nezastavili ani před zkoumáním objektivitu této brožury a zjišťovali některé odchylky od skutečnosti, které rozeberu v dalším textu. Rozměr těchto nepřesností však nepřekračuje únosnou mez, a proto se budeme na tuto brožuru i nadále obracet, i když už s jistou dávkou opatrnosti.

Michael Thonet se narodil 2. července 1796 v Boppardu jako druhé dítě koželuha Franze Antona Thoneta a Margarethy, rozené Fischbach. V Boppardu se také vyučil stolařem. Ve svých dvaceti letech byl ze sociálních důvodů zproštěn povinnosti vojenské služby v pruské armádě, aby mohl svou prací přispívat k obživě rodiny. O tři roky později, tedy v roce 1819, se Michael Thonet osamostatnil založením vlastního stavebního a nábytkového stolařství.

003 Vývěsní štít vídeňské prodejny na začátku 20. století, umístěný ve firmním muzeu Thonet Vienna ve Friedbergu

004 Vstup do zámku Johannisberg

lezu zevrubně vyložití“. Chybí zde osobní kancléřova účast na výstavě.

Třetí, ta nejobyčejnější verze, bude pravdě asi nejbližší. Opravdové živnostenské výstavy se v těch letech pořádaly nejbližší ve Frankfurtu nad Mohanem a v Mohuči. V Koblenzi se tehdy každé jaro (druhé pondělí po Velikonocích) a podzim (třetí pondělí v září) pořádaly akce připomínající spíše jen výroční trhy. Předpokládat, že takový *Jahrmarkt* navštíví rakouský

Roku 1820 se Michael Thonet oženil se slečnou Annou Marií Crass, dcerou řezníka z Boppardu. Z tohoto manželství se narodilo celkem 13 dětí, z nichž šest dcer a dva synové se nedožili svých prvních narozenin. Zůstalo tedy jen pět synů, kteří později vytvořili sehraný tým pracovníků a chytrých manažerů.

V roce 1830 napadlo Michaela Thoneta zpracovávat dřevo ohýbáním a vrhl se do práce. Vznikla technologie, která však byla zcela jiná než ta, kterou později použil ve svých továrnách. Ve formách ohýbal svazky dříví, máčené v horkém kluhu. V roce 1840 učinil první pokus o patentování této technologie. S tímto ani s pozdějšími patenty doma či v cizině však nedošel Thonet žádného finančního štěstí. Buďto nebyl o patenty zájem, nebo se stávalo, že někdo začal vyrábět podobné produkty bez ohledu na patent, jako například pruská armáda ohýbaná kola k těžkým povozům. Rok 1841 byl pro pozdější vývoj nového průmyslového oboru jedním z nejdůležitějších. Jde zejména o Živnostenskou výstavu v Koblenzi a kontakt rakouského kancléře, knížete Clemense Metternicha, s Michael Thonetem. Máme k dispozici několik verzí, přičemž některé z nich můžeme shrnout pod názvem „co se často píše v životopisech“:

Michael Thonet se na jaře roku 1841 zúčastnil Živnostenské výstavy (*Gewerbeausstellung*), jeden autor uvádí dokonce i Výstavu Uměleckého spolku (*Kunstverbandsausstellung*), kterou navštívil i rakouský kancléř, kníže Clemens Metternich. Thonetovy židle kancléře natolik zaujaly, že jejich tvůrce pozval na svůj zámek Johannisberg, aby si dal princip jejich výroby obšírně vysvětlit.

Druhou verzi najdeme v *Pamětním spisku* z roku 1896. Nešlo o žádnou *Gewerbeausstellung*, natož o výstavu nějakého uměleckého spolku, ale jen o *Ausstellung*. Metternich „byl upozorněn na Thonetovy výrobky“ a dal Thoneta obeslat (*bescheiden*, tedy ne pozval!), aby „si dal podstatu onoho vynálezu zevrubně vyložití“.

státní tajemník kníže Metternich, politik evropského formátu, je nereálné. Ale i kdyby taková absurdní situace nastala, bylo by zcela nemyslitelné, že by to místní tisk nekomentoval. Když se Metternich zdržoval na Johannisbergu, sledoval *Coblenzer Anzeiger* jeho kroky opravdu podrobně. Jestliže informoval i o tak „epochální“ události, jako že „dnes v poledne jeho výsost kníže Metternich projela na parolodi č. 15 po Rýnu na cestě z Mohuče do Kolína kolem Koblenze. Tentýž se bude zítra v poledne vraceti“, byla by kancléřova návštěva jarmarku popsána opravdu dopodrobna.¹ Také fabulace, že si „kníže pán“ povšiml Thonetových židlí a sám inicioval a absolvoval nějaké školení o ohýbací technologii, je vysoce nereálná. Tvary tehdejších Thonetových židlí byly vrcholně konvenční a pouhý pohled na ně nemohl zaujmout ani odborníka. Thonetovy boppardské židle jsou téměř totožné s anglickými židlemi, které byly v té době importovány na evropský kontinent a nápadně také připomínají některé židle z prodejního katalogu už z roku 1830 tehdy jedné z největších vídeňských firem – Danhauser (mimo jiné jeho katalogová čísla 106, 121, 122). Jen tam chybějí thonetovské trnože mezi předními a zadními nohami. To, že se Michael Thonet opravdu alespoň jednou osobně setkal s kancléřem Metternichem a že později požíval jeho protekce, však víme i z jiných pramenů.

„Jen ve Vídni opravdu uplatníte svoje schopnosti, zatímco v Boppardu zůstanete stále jen malým člověkem“, vložili Metternichovi do úst autoři *Pamětního spisku*. Nakolik je tento výrok autentický a jakým způsobem se podařilo Michaelu Thonetovi setkat se s rakouským kancléřem a získat si jeho přízeň, prozatím nevíme. Víme však jistě, že hned na začátku května následujícího roku odjel do Vídně, kde se Metternichova protekce několikrát osvědčila. Někdy možná stačilo jen povědomí, že „to je ten Thonet, ten Metternichův chráněnc“.

Po příjezdu do Vídně našel Michael Thonet nejprve práci u nábytkového podnikatele Clemense Lista,² kde později vyráběl poněkud zjednodušené boppardské židle. Až u Carla Leistlera začal Michael Thonet vyrábět židle zcela nových tvarů a parkety z ohýbaných dílů. Tyto první roky ve Vídni byly – podle posledních bádání – poněkud složitější, k čemuž se vrátíme v příslušné kapitole.

Konečně roku 1849 založil Michael Thonet svoji vlastní firmu, kterou už o čtyři roky později dal přepsat na svoje syny. V roce 1853 tak vznikla ona později světoznámá firma GEBRÜDER THONET.

Dalším mezníkem v životě Michaela Thoneta je rok 1856. Rodina obdržela rakouské státní občanství. Otec se syny dokončil svůj výzkum geniálně jednoduchým vynálezem ohýbání masivního dřeva. Tím mohlo skončit pracné ohýbání svazků dýh nebo hranolků a otevřela se cesta k opravdové průmyslové výrobě. Na tento vynález dostal Michael Thonet také další „Privilegium“ a hned potom započal se stavbou své první továrny v Koryčanech. Ta za pouhý rok začala vyrábět. Výrobní program tvořily nejprve židle, které se původně zhotovovaly ve Vídni pro šlechtické paláce ještě lamelovou technologií a pro průmyslovou výrobu byly jen mírně přizpůsobeny. Brzy, roku 1859, se však začala vyrábět první Thonetova židle, která byla pro průmyslovou velkovýrobu už konstruována, židle s číslem 14. Ve Vídni se samozřejmě vyrábět přestalo a zůstalo tam jen firemní ústředí (proto je na nálepkách mimo THONET také WIEN). Množství vyrobených kusů stoupalo a rozšiřoval se i sortiment. V roce 1860 přibyl k židlím, křeslům a stolům nový typ nábytku, houpací křeslo.

V roce 1861 byla v Bystřici pod Hostýnem zahájena stavba druhé a největší továrny celého koncernu a ještě v téže roce byla uvedena do provozu. V tomtéž roce otevřeli prodejní pobočku v Pešti, první firemní prodejně mimo Vídeň. Na přelomu století bylo těchto prodejen 24 po celém světě a ohýbaný nábytek se prodával i v těch nejexotičtějších zemích Asie a Jižní Ameriky. Započala expanze, která se v jiném průmyslovém odvětví jen těžko hledá. Roku 1865 kupují Thonetové na středním Slovensku panství Velké Uherce a za dva roky se tam rozbíhá třetí továrna. V roce 1867 kupuje Thonet pilu v Halenkově

005 Zámek Johannisberg zůstává dodnes v majetku rodu Metternichů. Tabulka na dveřích správy Metternichova panství na zámku Johannisberg. Hospodářsky stojí zámek velkostatek zejména na produkci vysoce kvalitních vín

1 Denní tisk té doby v Městském archivu v Koblenzi. Výpisy laskavě poskytl Wolfgang Thillmann.

2 Křestní jméno jednoho z tehdejších největších vídeňských nábytkových výrobců (přes 100 zaměstnanců) je trošku záhadné. Nejen proto, že se tehdy psalo se z na konci (stejně jako i Metternichovo jméno), ale proto, že *Gedenkbalt* uvádí jeho jméno Franz List. Zřejmě jde o omyl autorů, protože v dostupných dokumentech jméno Franz List mezi nábytkovými podnikateli nenajdeme. Proto také všichni ostatní autoři, zejména Eva B. Otthillinger a Lieselotte Hanzl ve velmi důvěryhodné a velmi přesné publikaci *Kaiserliche Interieurs*, Wien 1997, uvádějí jeho křestní jméno jako Clemens (event. Clemenz).

u Vsetína, z níž postupem času vzniká další továrna. Poslední tři továrny byly postaveny až po Thonetově smrti – ve Vsetíně roku 1873, další v tehdy ruském Polsku v Novoradomsku roku 1880 a poslední ve Frankenbergu v německém Hessensku roku 1890. Michael Thonet zemřel 3. března roku 1871 ve Vídni.

Ještě než začneme číst podrobnější historii díla Michaela Thoneta, je nutno upozornit na jeden omyl. Byl jím pronásledován už od svých vídeňských začátků a byl také důvodem předčasného ukončení jeho posledního privilegia. Tehdy mu jeho protivníci podsouvali, že jeho vynález není původní a že už kdysi kdosi něco podobného vyráběl atd. Michael Thonet ale nezískal patent a monopol proto, že vynalezl ohýbání dřeva. Ohebnost dřeva působením vlhkosti byla známa stovky let před Thonetem. Dokonce opravdu nebyl ani první, kdo toto ohýbání dřeva použil pro výrobu nábytku. Byl však první, kdo se nespokojil s výrobou technologických kuriosit a kdo dotáhl věc do praktického konce – vynalezl pracovní postup ohýbání masivního dřeva pro výrobu dílů, jejichž montáží vznikaly jednotlivé modely nejprve sedacího nábytku, později stolů a dalších nábytkových typů. Stanovil jednotlivé pracovní operace a dal celé výrobě tovární rámec. Současně se svým vynálezeckým dílem technologickým byl tedy i zakladatelem nového průmyslového oboru. Organizačně a ekonomicky dokázal svůj podnik řídit v podmínkách, které si současní manažeři nedokáží ani představit. Se svým synem Augustem utvořil geniální designerské duo, jehož modely vykazují tak mimořádnou nadčasovost, že se dodnes mnoho z nich nejen vyrábí v mnohatisícových sériích, ale že jsou, ať už jako repliky nebo jako restaurované originály, vhodné do jakéhokoliv interiéru. V těchto třech oborech – v technologii, v designu a v ekonomice – lze vidět trojjedinost Thonetova genia.

Thonetův život byl naplněn tvrdou prací. Ze svého rodiště téměř prchal před věřiteli a ani začátky ve Vídni – i přes tu protekci kancléře Metternicha – nepřipomínaly růžovou zahradu. Proto ho ani pozdější úspěchy nevyvedly z míry a vždycky si stačil zachovat odstup. I když už vlastnil hraběcí zámek ve Velkých Uherských, nikdy se z něj nestal zbohatlík. Pro Michaela Thoneta byly důležitější bukové lesy než panské zámky.

Genealogie rodiny Michaela Thoneta

Rychlejší orientaci v příbuzenských vztazích Thonetů umožní rodokmen rodiny, počínaje Michaelem Thonetem.

Autor této knihy není genealog, a proto před několika lety musel vzít za vděk dvěma – jak se ukázalo později – dosti nepřesnými rodokmeny, na jejichž pramen si dnes už ani nevzpomíná. Jeden z nich je navíc velice kusý a všímá si výhradně dospělých mužských potomků. V roce 1996 se konala v Zemském muzeu v Koblenzi výstava ohýbaného nábytku k dvoustému výročí narození Michaela Thoneta. K této příležitosti byla vydána doprovodná publikace jako sborník prací sedmnácti autorů. Je v ní další Thonetův rodokmen, sestavený Michaelem Frauenbergerem. Největší pomoc znamenal čtvrtý rodokmen rodiny Thonetů, který sestavil W. O. Münz mezi únorem a prosincem 1955, od té doby dále doplňovaný paní Juttou Sachsenröder z Thonetovy firmy ve Frankenbergu. Tento rodokmen je opravdu obsáhlý a začíná kolem roku 1500. Byla to práce úctyhodná, ale pro účely této knihy bude jistě stačit část začínající Michaelem Thonetem v roce 1796. Porovnáním oněch čtyř rodokmenů ovšem vzniklo několik třecích míst – data se lišila, někdy dokonce dost podstatně v řádu let. Dvě

nejnápadnější nesrovnalosti jsou tyto:

V jednom rodokmenu se smrt Michaelova syna Josefa (celé jméno Franz Josef nebylo v rodině používáno) datuje 20. března 1898. Následným porovnáváním a hledáním dalších pramenů bylo zjištěno, že Josef zemřel už 20. srpna 1887. Datum z března roku 1898 je datum úmrtí jeho ženy Marie, rozené Dieblich. Podobně Theodor, Augustův syn, nezemřel v den svého sňatku se svou sestřenicí Rosou 9. listopadu 1889, jak se píše v rodokmenu Michaela Frauenbergera, ale dožil se docela slušného věku 68 let a zemřel až 8. prosince 1932.

To a ještě další drobnější rozpory vedly autora k pátrání v dalších životopisných pramenech. Místa jejich nálezů jsou pestrá – Moravský zemský archiv v Brně se soudním archivem s dokumenty z doby transformace veřejné obchodní společnosti Gebrüder Thonet v akciovou

společnost THONET a její pozdější fúzi s MUNDUSEM, dále náhrobky ve Vídni, v Koryčanech a ve Velkých Uherských nebo balík úmrtních oznámení, nalezený při likvidaci halenkovské továrny v roce 2006 a nyní uložený v Moravském zemském archivu v Brně v podnikovém archivu TON.

Sestavit kompilát z uvedených čtyř rodokmenů a dalších dokumentů je jistě práce troufalá, ale s pomocí zmíněných neotřesitelných pramenů se to snad podařilo. Bylo však několik chvil, kdy rozhodovala spíše nevědecká intuice než různá fakta. Například :

V žádném ze čtyř rodokmenů nenajdeme počet opravdu narozených dětí Anny a Michaela Thonetových. Pamětní spisek z roku 1896 uvádí jen počet čtrnácti dětí beze jmen. Jeden rodokmen hovoří pouze o pěti synech, druhý uvádí 13 dětí a jen ten poslední, největší, to čtrnácté zaznamenává, ovšem pouze číslem a otazníkem. Dětská úmrtnost v té době byla značná a ty děti Anny a Michaela Thonetových, které se nedožily dospělosti, zemřely velmi brzy, od šesti měsíců do roku svého života. Možná to čtrnácté zemřelo při porodu nebo tak brzy, že nestačilo být pokřtěno a nebylo tudíž zaneseno do matriky. Něco podobného budeme řešit ještě jednou:

Nejstarší syn Franz píše (asi) svému mladšímu sourozenci Michaelovi z Bystřice (do Koryčan? nebo do Velkých Uherských?) 18. dubna 1867:

„Milý bratře! S politováním jsem se dozvěděl smutnou zprávu o úmrtí Tvého nejmladšího potomka, doufám však, že ti ostatní dva se brzy uzdraví [...]“

Z dopisu (obálka s adresou se nedochovala) s jistotou známe jen odesílatele (Franz) a místo s datem odeslání (Bystřice 18. dubna 1867). Potíž je v tom, že nevíme, o kterého nejmladšího potomka se jedná. V každém z dostupných rodokmenů má druhý syn Michael jen dvě děti, Emilii (1861–1881) a Julia (1862–1939). O žádném třetím nevíme. Je dopis opravdu určen Michaelovi? Nevíme; ale ani žádnému dalšímu z pěti synů Michaela otce žádné dítě v roce 1867 nezemřelo. Alespoň podle těchto tří rodokmenů. Spekulace: v roce 1867 se rozjížděla továrna ve Velkých Uherských a – jak bude uvedeno dále – byl tento kraj v té době na velmi nízké civilizační úrovni a nemoci jako cholera tam nebyly zvláštností. Sanační opatření v podobě vysušení několika bažin v okolí a prosazování hygienických návyků tam Thonetové začátkem roku 1867 ještě nestačili provést. Z toho, že se v dopisu píše *„[...] doufám však, že ti ostatní dva se brzy uzdraví [...]“*, lze usuzovat na to, že i ty dvě starší děti onemocněly. Stejně jako v uvažovaném případě čtrnáctého dítěte Michaela otce v Boppardu by se tedy mohlo jednat o ještě nepokřtěného novorozence. Už úplně bez vysvětlení je skutečnost, že na hřbitovech ve Velkých Uherských ani v Koryčanech nebylo v roce 1867 žádné dítě Thonetů pohřbeno. Tolik tedy trocha detektivního pátrání.

A ještě něco pikanterie, kterou lze z rodokmenů vyčíst: žádný z Thonetových synů nebo vnuků se „nemusel ženit“. Data svateb a narození prvních dětí jsou vždy v biologické relaci alespoň devíti měsíců. Potvrzuje to skutečnost, známou z rodinné korespondence, že výchova v rodině Michaela Thoneta byla vedena tak, že slovo morálka tam nebylo prázdným pojmem. Z mála dochovaných dopisů otce Michaela, přes zřejmé mezery ve vzdělání projevované množstvím pravopisných chyb, je zřetelný odpor k hrubosti všeho druhu a naopak snaha vážít si i toho posledního dělníka. Současně je cítit i respekt, který vzbuzoval ve svých dětech. I k mladším sourozencům dosti kategorický a někdy i obhroublý prvorozený Franz plnil otcova přání (natož výtky!) bez jediného pozměňovacího návrhu. Alespoň tak to vyplývá z rodinné korespondence.

Je také zajímavé, jak příslušníci Michaelovy rodiny stoupali po společenském žebříčku. Vnuci a vnučky v několika případech vstoupili ve svátost manželskou s příslušníky šlechty. Baronin Edith Maria Morpurgo, Johanna von Wurmb, Baronin Lisa Drechsel, Baronin Susanne Senarclens de Grancy nebo Robert Kreutzbruck von Lilienfels. Svědčí to o tom, v jaké společnosti se vnuci a vnučky maloměstského stolaře Michaela Thoneta pohybovali. Vždyť jen seznámit se s univerzitním profesorem nebo s plukovníkem generálního štábu vyžadovalo v rakousko-uherské monarchii být do patřičné společnosti připuštěn, a tudíž uznáván.

Michael Thonet 2. 7. 1796 Boppard, † 3. 3. 1871 Wien

∞ 13. 4. 1820, Anna Maria Crass 23. 2. 1799 Boppard, † 10. 1. 1862 Wien

Franz 21. 12. 1820 Boppard, † 8. 1. 1898 Wien

Anna Maria 18. 4. 1823 Boppard, † ?

Michael 30. 9. 1824 Boppard, † 25. 12. 1902 Wien

Margarethe 24. 3. 1826 Boppard, † 13. 8. 1826 Boppard

Sophia 31. 5. 1827 Boppard, † 16. 1. 1928 Boppard

August 28. 3. 1829 Boppard, † 16. 3. 1910 Arco

Franz Joseph 29. 5. 1830 Boppard, † 20. 8. 1887 Wien

Gertrud 9. 12. 1831 Boppard, † 16. 6. 1932 Boppard
Gertrud 16. 3. 1833 Boppard, † ?
Johannes 15. 8. 1834 Boppard, † 13. 2. 1835 Boppard
Heinrich 27. 12. 1836 Boppard, † 25. 8. 1837 Boppard
Theresia 29. 11. 1839 Boppard, † 12. 6. 1840 Boppard
Jacob 30. 10. 1841 Boppard, † 10. 11. 1929 Mödling

Franz 21. 12. 1820 Boppard, † 8. 1. 1898 Wien
∞ I. Carrie Bowingdon † 9. 7. 1874, bezdětný
∞ II. Gertrude Andreae 1856, † 1942, bezdětný

Michael 30. 9. 1824 Boppard, † 25. 12. 1902 Wien
∞ 19. 2. 1860 Johanna (Jeanette) Herbert 25. 4. 1836 Wien, † 12. 8. 1915 Mödling
Emilia 19. 7. 1861, † 6. 6. 1881
Julius 23. 11. 1862 Koryčany, † 8. 3. 1939 Velké Uherce
∞ 7. 4. 1891 Carrie Schleier
Michael 30. 6. 1894 Wien
Heinrich (Rico) 9. 5. 1897 Wien
∞ 9. 7. 1927 Baronin Edith Maria Morpurgo
Susanne 26. 10. 1899 Wien, † 20. 5. 1920 Velké Uherce
Julius Michael 24. 6. 1902 Wien, † 14. 1. 1953 Banská Bystrica
Leo 24. 7. 1904 Velké Uherce, † 25. 5. 1906 Velké Uherce

August 28. 3. 1829 Boppard, † 16. 3. 1910 Arco
∞ Amalie Skoupil 14. 5. 1838, † 3. 12. 1917
Carl 12. 6. 1860 Koryčany, † 14. 12. 1925
∞ 19. 11. 1868, Johanna von Wurmb, † ? 7. 1956
Clementine 20. 11. 1861 Velké Uherce, † 29. 9. 1945 Krems
∞ 30. 1. 1883 Norbert Schmitt 3. 4. 1853 Rehberg bei Krems, † 13. 3. 1913 Purkersdorf
Theodor 11. 11. 1864 Bystřice pod Hostýnem, † 8. 12. 1932 Vsetín
∞ 9. 11. 1889 Rosa Thonet 17. 10. 1870 Wien, † 1. 5. 1945 Wien
Ing. Hugo Michael Thonet-Drechsel 22. 12. 1892 Wien, † 29. 5. 1974
∞ 10. 7. 1920 Baronin Lisa Drechsel
Erwin Michael 22. 8. 1922 Wien
Karl August 15. 8. 1925 Wien, † 7. 11. 1993
Josef 3. 6. 1895 Vsetín, † 3. 6. 1895 Vsetín
Theodora 25. 6. 1897 Vsetín
August Erwin 16. 3. 1901 Wien
Hugo 30. 12. 1865, † 15. 10. 1888 Rehberg bei Krems

Franz Josef 29. 5. 1830 Boppard, † 22. 8. 1887 Wien
∞ 5. 5. 1861 Maria Dieblich 10. 4. 1840 Olomouc, † 20. 3. 1898 Mentone
Rudolf 12. 2. 1862 Bystřice, † 12. 10. 1869 Velké Uherce
Bertha 21. 6. 1863 Maria Enzersdorf, † 8. 8. 1923 Wien
∞ 18. 6. 1884 Friedrich Elsinger 18. 7. 1848 Wien, † 28. 5. 1928 Wien
Olga 21. 2. 1866 Velké Uherce, † 13. 9. 1866 Velké Uherce
Alfred 20. 1. 1867 Wien, † 28. 12. 1935 Wien.
∞ 2. 12. 1893 Ida Wanner 15. 7. 1872 Hoboken (USA), † 13. 11. 1949 Wien
Käthe 27. 8. 1894 Maria Enzersdorf, † ?
Alfred 4. 7. 1896 Koryčany, † ?

Franz Roland 21. 12. 1900 Koryčany, † ?
 ∞ 29. 1. 1925 Baronin Susanne Senaeclens Grancy
 Marie 21. 12. 1900 Koryčany, † ?
 Emma 16. 10. 1868 Wien, † 30. 5. 1873 Wien
 Rosa 17. 10. 1870, † 1. 5. 1945 Wien
 ∞ 9. 11. 1889 Theodor Thonet (August + Amalie) 11. 11. 1864
 Maria (Mitzi) 12. 2. 1872, † 2. 1. 1949 Wien
 ∞ 3. 6. 1893 Prof. Dr. Alexander Fraenkel 9. 11. 1850, † 16. 1. 1941
 Paula 5. 2. 1875 Wien, † 23. 4. 1945 Maria Enzersdorf
 ∞ 20. 7. 1895 Franz Schoeller 3. 3. 1861, † 19. 7. 1947
 Hermine (Minka) 8. 4. 1876
 ∞ 1. 3. 1905 Dr. Hermann Rieser 23. 7. 1871, † 18. 4. 1928
 Josef (Joschi) 14. 1. 1891, † 4. 6. 1930.

007 Mödling, jižně od Vídně. Dům, původně ze 17. století, který vlastnila od roku 1889 Gabrielle Thonet, rozená Dieblich, od roku 1869 chof Michaelova syna Jacoba. V průběhu dalších desetiletí zde bydlela celá řada Thonetů a někteří zde i zemřeli: 1915 Michaelova žena Johanna, rozená Herbert, 1928 Jacobova žena Gabrielle, roz. Dieblich, a rok po ní 1929 její manžel. Zemřela zde také Margarethe Primavesi, roz. Thonet, která je jako jediná ze jmenovaných v Mödlingu také pohřbena v rodinné hrobce Primavesiů. Od roku 1922 do roku 1931 společně vlastnili dům čtyři Thonetové: Viktor, Dr. Richard, Gabrielle von Kreutzbruck a Margarethe Primavesi, obě rozené Thonet

Jakob 30. 10. 1841 Boppard, † 10. 11. 1929 Mödling
 ∞ 20. 4. 1869 Gabrielle Dieblich 19. 3. 1848 Olomouc, † 30. 4. 1928 Mödling
 Clara 1870 Bystřice pod Hostýnem, † 1872
 Viktor 26. 8. 1871 Bystřice pod Hostýnem, † 6. 9. 1946 Oberweis/Traunegg
 ∞ 10. 7. 1903 Martha Scheid 3. 10. 1874 Wien, † 18. 12. 1946 Oberweis/Traunegg
 Ottilie 24. 9. 1874 Bystřice pod Hostýnem, † 18. 10. 1875 Bystřice pod Hostýnem
 Gabrielle (Ella) 20. 2. 1877 Bystřice pod Hostýnem, † ?

∞ 20. 4. 1899 Robert Kreutzbruck von Lilienfels 9. 1. 1863 Olomouc, † 6. 11. 1939 Kitzbühel
 Richard 15. 12. 1879 Bystřice pod Hostýnem, † 3. 1. 1951 Wien
 ∞ 21. 4. 1907 Friederike Schmitt 26. 10. 1885, † ?
 Fritz-Jacob 21. 1. 1908 Höchst, † 1. 10. 1973 Wien
 ∞ Thea Baronin Wächter
 Eva-Maria 15. 8. 1951
 Richard Emmerich 6. 5. 1953
 Georg Norbert 12. 4. 1909 Bystřice pod Hostýnem, † 22. 7. 2005 Frankenberg
 ∞ 8. 2. 1942 Jolanthe Joy Momberger 16. 1. 1920
 Claus M. 8. 3. 1943 Frankenberg
 ∞ Anke-Maria Rogge
 Felix 6. 11. 1971 Frankenberg
 Victor 5. 1. 1974 Frankenberg
 Peter A. 3. 8. 1947 Frankenberg
 ∞ Sylvia Schaefer
 Philipp H. 19. 6. 1953 Frankenberg
 ∞ Ulrike Allert
 Erwin Victor 26. 9. 1913, † 31. 3. 1962 Düsseldorf
 Michael 15. 9. 1951 Düsseldorf, † ?
 Marietta 1945, † ?
 Dr. Charlotte Gabrielle Clementine 11. 12. 1920
 Erwin 21. 7. 1881 Bystřice pod Hostýnem, † 22. 11. 1883 Bystřice pod Hostýnem
 Margarethe 18. 7. 1889, † ?
 ∞ 19. 8. 1916 Generalstabsobersst Eduard Primavesi 23. 10. 1872 Opava, † 16. 2. 1942 Mödling